

LÄHTIJÄT:



HENRIK JACOB
WIKAR



Henrik Jacob Wikarin matka pääpiirteissään.
K.H.Renlundin museo.

“

I GAVE FORT THAT I WAS BORN
IN THIS COUNTRY AND SAID THAT I SHOULD
LIKE TO ACCOMPANY THEIR PARTY TO LOOK
OUT FOR A FARM FOR MYSELF
HIGHER UP ALONG THE GREAT RIVER.
THEIR LEADER WELCOMED THIS,
KNOWING THAT IF I ACCOMPANIED HIM
HE WOULD BE BETTER PROTECTED
AGAINST ROBBERS (AS I WAS PROVIDED WITH
A RIDING HORSE AND GUN);
SO WE JOURNEYED FROM GOEDOUS TO THE
COMPANY'S FORD IN HALF A DAY.

”

H.J. Wikar 1778/1779

Kokkolalaiselle Henrik Jacob Wikarille voisi antaa monta nimeä. Hän oli maanmittarin poika, ylioppilas, teologian opiskelija, seikkailija, uhkapeluri, karkuri, tutkimusmatkailija ja Etelä-Afrikan heimojen tutkija. Sen ajan kokkolalaiseksi hänen matkansa veivät sangen pitkälle aina sisä-Afrikkaan.

Wikar syntyi Kokkolan kaupunkikeskustassa 1752. Ydinkeskustan perheet olivat kaupungin varakkaimpia, niin myös Wikarit. Isä Jacob Johan Wikar oli maanmittari ja äiti Margareta Carlborg oli kirkkoherran tytär Vaasasta. Jacob Johanin kuoltua 1755 lasten hoolhojaksi tuli raatimies Johan Roering.

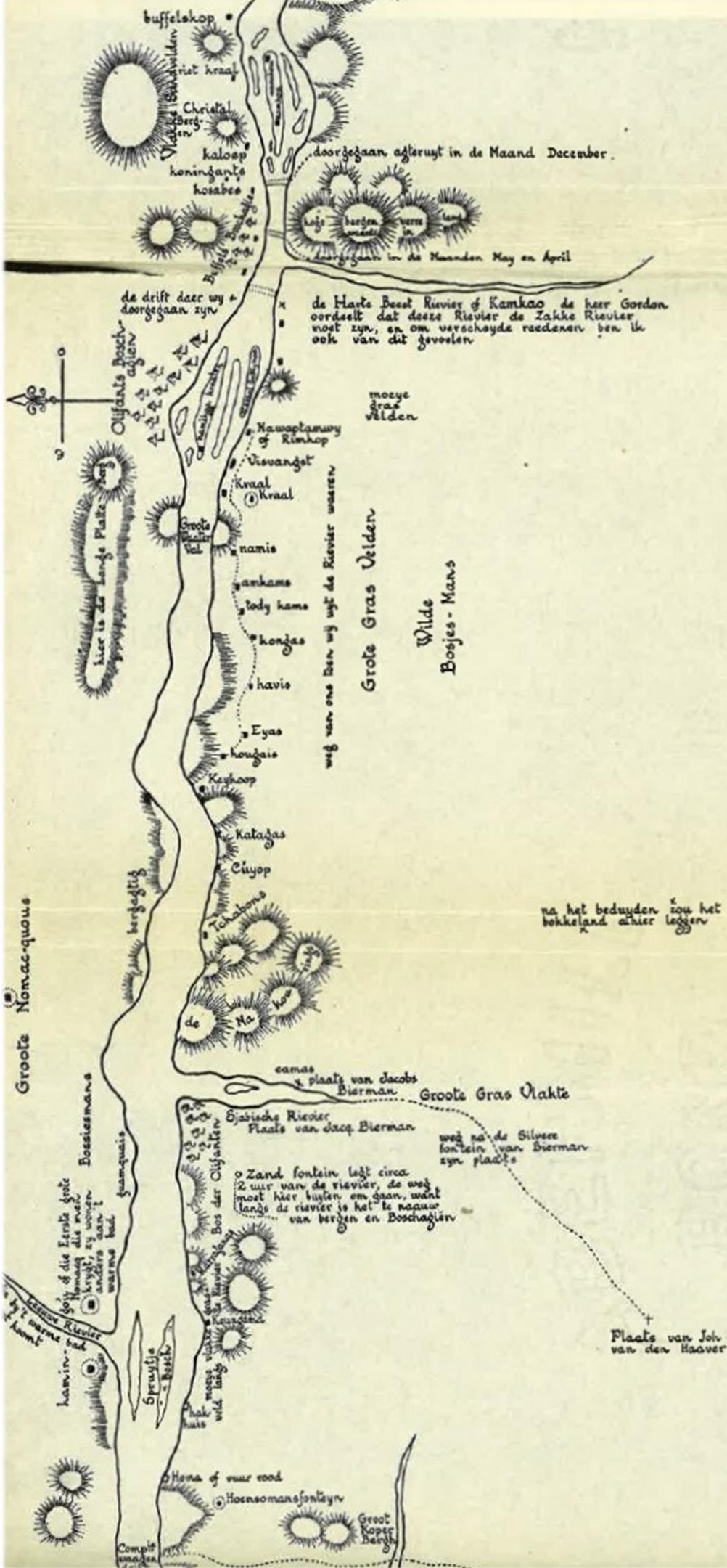
Henrik Jacob lähti jo nuorena opinpolulle, joka vei lopulta Turkuun teologiaa opiskelemaan. Opinnot jäivät seikkailunhaluiselta ja uteliaalta nuorelta mieheltä kesken. Ilmeisesti myös peliriippuvuus vaikeutti omalta osaltaan urasuunnitelmien loppuunsaattamista. Wikar onnistui lopulta sukulaiskontaktiansa avulla saamaan pestin Hollannin Itä-Intian kauppakomppaniasta. Matka kävi Amsterdamista mahdollisesti Göteborgin kautta (häntä on aikaisemmin myös luultu länsiruotsalaiseksi) Etelä-Afrikkaan, Kapkaupunkiin, jossa hän työskenteli sairaalakirjurina.

Hollannin Itä-Intian kauppakomppania (VOC) oli maailman ensimmäisiä monikansallisia yrityksiä ja varsinainen megakorporaatio, jolla oli lähes valtiolliset oikeudet. Komppania oli perustanut nykyisen Kapkaupungin paikalle pysyvän tukikohdan Indonesiaan matkalla oleville kauppalaivoilleen 1652. Maasta ja toimeentulosta käydyn taistelun jälkeen osa alueella asuneen etelä-afrikkalaisen väestöryhmän, Khoisan-Kansan, jäsenistä oli vetäytynyt sisämaahan ja osa ryhtynyt valkoisten työläisiksi.

Kokkola oli tuohon aikaan merkittävä kaupankäynnin ja merenkulun satamakaupunki, jolla oli hyvät kontaktit maailmalle. Tässä mielessä Wikarin reitti oli ”avattu” etukäteen. Oliko kyseessä vain utelias ja yritteliäs kokkolalainen, joka halusi nähdä maailmaa? Vai oliko Wikarin lähtöön muita syitä? Tähän tutkijat eivät ole löytäneet vastausta.



Mahtoiko Henrik Jacob Wikar pyöritellä karttapalloa maanmittari-kodissaan Kokkolassa, ikään kuin katsoakseen mihin sormi osoittaa... K.H.Renlundin museo.



Oli vastaus mikä tahansa, Wikarin matkasta tuli seikkailu. Pelivelkojen vaivaama Henrik Jacob jätti kauppakomppanian työn ja livahti Etelä-Afrikan sisämaahan ja siellä syrjäseuduille, kohti Oranjejokea. Hän hankki elantonsa metsästämyllä ja eli läheisessä suhteessa alkuperäiskansojen kanssa. Hänen elämästään ei tiedetä vuoden 1775 huhtikuusta 1778 syyskuuhun.

Vuoden 1778 loppupuolelta vuoden 1779 heinäkuuhun hän piti päiväkirjaa elämästään metsästäjä-keräilijä- ja paimentolaisheimojen keskuudessa. Kyseessä oli Khoisan-kansa sekä siihen kuuluvat sanit (bushmanit) ja khoi-khoit (hottentotit). Ensimmäiset päiväkirjamerkinnät sijoittuvat Goodhouse-nimisen paikkakunnan läheisyyteen.

Kartta eteläafrikkalaisesta alueesta, jossa Wikar seikkaili 1770-luvulla. Kuva kirjasta, josta Wikarin päiväkirja löytyy painettuna versiona, Mossop (ed.) 1935.

The Journal of Hendrik Jacob Wikar (1779)

with an English translation

by

A. W. VAN DER HORST

and

The Journals of Jacobus Coetsé Jansz: (1760)

and

Willem van Reenen (1791)

with an English translation

by ,

DR. E. E. MOSSOP

Edited, with an introduction and footnotes, by

DR. E. E. MOSSOP



THE VAN RIEBEECK SOCIETY
CAPE TOWN
1935

Hänen reittinsä kulki Oranje-joella noin 300 mailia, Goodhousesta Koegasiin. Wikar oli todennäköisesti ensimmäinen eurooppalainen, joka näki Augrabiesin vesiputoukset.

Wikar ei ollut koulutukseltaan antropologi, mutta se ei vie päiväkirjahavainnoiltaan tieteellisiä ansioita. Tutkijat pitävät hänen päiväkirjaansa arvokkaana tutkimuslähteenä. Hän kuvaili päiväkirjassaan tarkkaan mm. Oranje-joen varren afrikkalaiskansojen elintapoja, metsästysmenetelmiä, uskomuksia, avioliittotapoja, lasten kasvatusta, kaupankäyntiä, seremonioita ja sodankäyntiä.

Wikarin alkuperäinen päiväkirja on säilynyt pretorialaisessa museossa, Etelä-Afrikassa, jossa Wikar on jäänyt historia-kirjoihin merkittävänä henkilönä, toisin kuin kotikaupungissaan – ainakin tähän saakka. Kuvassa 1930-luvun painos (Mossop, ed. 1935), joka sijaitsee Suomen Siirtolaisuus-instituutissa.

“

KUN POHJANMAAN VILKAS MERENKULKU
JA KAUPPA 1700-LUVUN JÄLKIPUOLISKOLLA
JOHDATTIVAT ANDERS CHYDENIUKSEN
KANSAINVÄLISTÄ MAINETTA VAILLE JÄÄNEEKSI
LIBERALISMIN ESITAISTELIJAKSI,
JOHDATTI SAMAT OLOSUHTEET CHYDENIUKSEN TAVOIN
KOKKOLASTA LÄHTÖISIN OLLEEN
HENRIK JAKOB WIKARIN ETELÄ-AFRIKKAAN SAAKKA.
TÄÄLLÄ HÄN SUORITTI TEON,
JOKA VEI HÄNET OMALLA SARALLAAN
KANSAINVÄLISEEN MAINEESEEN SAAKKA
JA SUOMALAISEN KAUKOMAIDEN JA VIERAIDEN
KANSOJEN TUTKIMUKSEN PIONEERIKSI.

”

Seppo Sivonen, 1982

Oliko Wikar ensimmäinen eurooppalainen, joka pääsi tiivistä seuramaan etelä-afrikkalaisten heimojen elämää? Mahdollisesti. Mutta ainakin hän oli ensimmäinen kokkolalainen, joka rohkeasti, osin pakon sanelemana, ajautui seikkailuun, josta sukeutui ansiokas tutkimusmatka kaukana kotoa.

Päiväkirja myös pelasti Wikarin hengen hänen säästyessään kuolemantuomiolta sen ansiosta. Kauppaomppanian silmissä Wikar oli karkuri. Neljän ja puolen sisämaassa vietetyn vuoden jälkeen Wikar pyysi armahdusta ja esitti päiväkirjansa, jossa oli komppanialle hyödyllisiä tietoja. Hänet armahdettiin ja hän palasi kauppaomppanian palvelukseen. Tästä eteenpäin hänen elämänvaiheistaan ei ole tietoa.

“

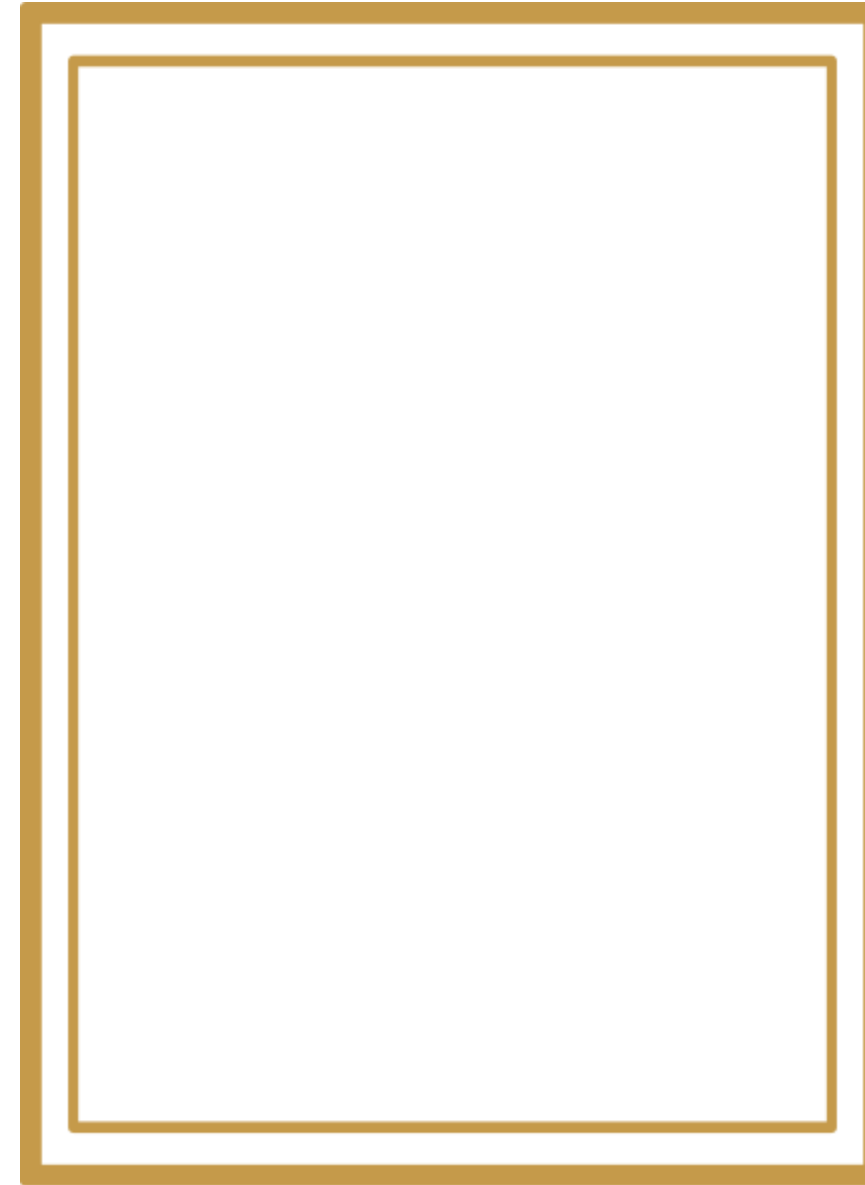
WIKAR PITI ELÄMÄNSÄ EHKÄ JÄNNITTÄVIMMISTÄ KOKEMUKSISTAAN PÄIVÄKIRJAA, JONKA ANSIOSTA TÄMÄ SUOMALAISSYNTYINEN 'LIVINGSTONE' ON JÄÄNYT ELÄMÄÄN ETELÄ-AFRIKKAAN KOHDISTUNEESSA HISTORIAN JA KANSATIETEEN TUTKIMUKSESSA.

”

Seppo Sivonen, 1982

WIKARIN HAHMO OLI KIISTANALAINEN
OMANA AIKANAAN JA ON SITÄ EDELLEEN.
HÄNEN ELÄMÄNSÄ ON JÄÄNYT HÄMÄRÄN
PEITTOON JA TARINAAN SISÄLTYVIÄ
AUKKOJA EI OLE VOITU PAIKATA AINAKAAN
TÄMÄNHETKISEN TIEDON VALOSSA.
MISSÄ HÄN MATKUSTELI ENNEN KUOLE-
MAANSA? MISSÄ JA MILLOIN HÄN KUOLI?

HENKILÖKUVAN HÄMÄRYTTÄ LISÄÄ MYÖS
SE, ETTEI WIKARISTA OLE SÄILYNYT
MUOTOKUVAA.



Lähteet:

- Broberg, Gunnar, In the Shadow of Thunberg and Sparrman : Hendrik Jacob Wikar at the Cape, Svenska Linnésällskapets Årsskrift 2016.
- Björkman, Hjalmar, Bouppteckningar i Gamlakarleby stad 1697-1800, Birger Åkerman, Suomen sukututkimusseuran julkaisuja XI (1935).
- Granholm, Ole, "Upptäcktsresande dokumenteras – Gamlakarlebybon Henrik Jacob Wikar lyfts fram", Österbottningen 28.3.2005.
- Granwik, Greger, Henrik Jacob Wikar – afrikaresenär, Siirtolaisuus 37 (2010).
- Granwik, Greger, "Forskarna har fel om Henrik Jacob Wikar", Österbottningen 1.2.2019.
- Landelius, Otto, "Vem var Jacob Henric Wikar?", Österbottningen 21.4.1959.
- Liikanen, Anu 2008: Sanit ja khoikhoit varhaisten tutkimusmatkailijoiden kuvauksissa. Yleisen historian Pro gradu -tutkielma. Joensuun yliopisto.
- Mossop, E. E. (ed.), The journal of Hendrik Jacob Wikar (1779) : with an English translation by A.W. van der Horst and the journals of Jacobus Coetsé Jansz: (1760) and Willem van Reenen (1791) with an English translation by Dr. E. E. Mossop, 1935.
- Seitsonen, Oula, Suomalaisen Afrikan arkeologian tutkimuksen lyhyt historia, Muinaistutkija 4/2007.
- Sivonen, Seppo, Henrik Jakob Wikar : Suomalais-syntyinen Afrikan tutkija 1700-luvulla, Historiallinen aikakauskirja 1982:1.
- Svenfelt, Anders, Wikar, Henric Jacob, Keskipohjalaisia elämäkertoja, (toim.) Pentti Pulakka (1995).
- Virrankoski, Pentti, Wikar, Henrik Jakob (s 1752), Kansallisbiografia-verkkójulkaisu. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997-. Julkaistu 2007. Verkossa: <http://urn.fi/urn:nbn:fi:sks-kbg-007471> (10.6.2020).